

Honderd jaar na Marx

J. VAN SANTEN

In *ESB* van 23 maart komt een herdenkingsartikeltje van Marx voor („Honderd jaar na Marx” door L. van der Geest) dat aan Marx op een ernstige manier te kort doet. Gesteld wordt „Wat Marx niet heeft voorzien, is de scheiding die is opgetreden tussen de eigendom en het beheer van het kapitaal...” Wat hier aan Marx wordt toegeschreven is vierkant in strijd met Marx’ theorie. In *Das Kapital III* 1) citeert Marx Ure, die reeds in 1836 schrijft dat niet de industriële kapitalisten, maar de industriële managers de ziel van het industriële stelsel zijn.

Wat Marx zelf zegt over de scheiding kapitaal-leiding versus kapitaal-bezit stijgt in verschillende opzichten ver uit boven wat gemeenlijk nu over deze verhouding te ber-

de wordt gebracht. In deze min of meer incidentele reactie moet ik me sterk beperken. Marx constateert (zo ongeveer 125 jaar geleden!) een enorme schaalvergroting van productie en ondernemingen en hij brengt deze in verhouding met een maatschappelijke concentratie van productiemiddelen; het nieuwe type ondernemingen heeft een veel meer maatschappelijk karakter dan de private bedrijfjes van vroeger. Deze maatschappelijke kapitaalvorm is mogelijk gemaakt door de naamloze vennootschap. Hij noemt deze gang van zaken „... die Aufhebung des Kapitals als Privateigentum innerhalb der Grenzen der kapitalistischen Produktionsweise selbst” 2).

Deze formulering is bijzonder interes-

sant: de individuele kapitalist is ontmand, hij heeft zijn machtspositie als kapitalist verloren; hij is, zoals men later gaat inzien, gedegradeerd tot een fantasieeloze rentetrekker. De werkelijk fungerende kapitalist wordt naar de woorden van Marx dirigent, beheerder van vreemd kapitaal. Dat is dus „the managerial revolution” (Burnham).

Marx heeft dus niet slechts de scheiding leiding-bezit begrepen, maar hij heeft ver-gaande revolutionaire consequenties ontdekt in de afgang van de „tycoon”. Slechts één gevolg vermeld ik in dit verband. De ontwikkeling produceert het monopolie en provoceert de inmenging van de staat 3); dus het einde van het „laissez faire” en van de „état gendarme”.

Het ware nu vooral uit een politiek oogpunt interessant te onderzoeken of Marx hier een inmenging van een zelfstandige staat ziet, die het monopolie (bij Marx nog de verzamelnaam voor een monopolioïde ontwikkeling!) remt en corrigeert of dat de staat volgens Marx een instrument, een verlengstuk van het monopoliekapitaal is. Dat laatste wordt de theorie van Lenin c.s. De formulering van Marx schijnt m.i. echter tegen Lenin te pleiten.

Joop van Santen

1) *Das Kapital III*, Zürich, 1933, blz. 422.

2) Idem, blz. 477.

3) Idem, blz. 479.